

Nr 234.

Av herr **von Heland m. fl.**, om utredning rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning m. m.

I motioner till riksdagen ha vid flera tillfällen lantarbetarnas förhållanden bringats under statsmakternas prövning med begäran om åtgärder till förbättrade villkor för denna stora arbetaregrupp. Vi vilja särskilt erinra om tvenne motioner vid 1928 års riksdag, nr 384 och 397 i andra kammaren samt om motionerna vid 1932 års riksdag nr 283 i första kammaren och nr 408 i andra kammaren.

I den förstnämnda motionen yrkades utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge samt, om anledning föreläge, vilka åtgärder, som borde vidtagas för att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft, så att jordbruket i likhet med övriga näringsgrenar kunde skänka sina utöware lön för mödan och anständig bärgning, samt att de ekonomiska förutsättningar skapades, för att den lejda arbetskraften måtte kunna erhålla löneförmåner, som över huvud taget och i regel tillämpas för den lejda arbetskraften inom andra näringsområden.

I den andra motionen vid 1928 års riksdag hemställdes dels om en allsidig utredning om jordbrukets ekonomiska förhållanden, dels om en utredning rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning samt om möjligheterna till åtgärder för deras förbättrande.

I motionerna vid 1932 års riksdag anhålles om allsidig utredning rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning samt om möjligheterna till åtgärder för dess förbättrande.

Det utskott, som behandlade här omnämnda motioner vid 1928 års riksdag, fann den under riksdagens prövning bragta frågan synnerligen omfattande samt genom sin ekonomiska och sociala innebörd utomordentligt betydelsefull. Jordbrukets centrala plats i vår folkhushållning och dess intima förbindelse med de allra flesta andra näringsgrenar göra — framhöll utskottet — verkningarna av ett jordbrukets nödläge starkt kännbara för många av det ekonomiska livets områden. Den otillfredsställande ekonomiska bärkraften hos vår jordbruksnäring tvingar många av dess utöware att underkasta sig en levnadsstandard, som är avsevärt lägre än för de flesta andra medborgargrupper. Det syntes utskottet ofrånkomligt, att den strävan att förbättra lantarbetarnas levnadsvillkor — i den mån en sådan är avhängig av statsmakternas understöd — måste förknippas med de allmänna åtgärder till hela jordbruksnäringens höjande till större räntabilitet, ty utskottet förutsatte, att statsmakterna icke för närvarande äro sinnade att genom direkt subvention till jordbrukets lönearbetare förhjälpa dem till ett gynnsammare ekonomiskt läge. Med denna syn på frågan fann utskottet, att en

utredning i motionernas syfte främst borde avse att anvisa åtgärder, som kunde bidra till att underlätta övervinnandet av de svårigheter, varmed jordbruksnäringen hade att kämpa.

I anledning av motionärernas och utskottets yrkande anhöll riksdagen i skrivelse 1928 (nr 375) om utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge samt angående de åtgärder, som kunde och borde vidtagas i syfte att höja jordbrukets ekonomiska bärkraft därhän, att förutsättningar skapades för att jordbrukets arbetare måtte komma i åtnjutande av förbättrade levnadsvillkor. Kungl. Maj:t tillkallade med anledning av denna riksdagsskrivelse särskilda sakkunniga, den s. k. jordbruksutredningen, vilken därefter varit sysselsatt med dessa frågors behandling. Ett flertal betänkanden ha redan avlämnats, av vilka dock intet direkt berört lantarbetarnas förhållanden.

I motiveringen till de lika lydande motionerna vid 1932 års riksdag anföres bland annat.

»Sedan nyssnämnda riksdagsskrivelse avläts, har som bekant ställningen för jordbruket ytterligare i hög grad försämrats. Det råder intet tvivel om att även lantarbetarna samtidigt kommit i ett ännu sämre läge än förr. Bland annat har även denna kår nu börjat drabbas av arbetslöshet på grund av den flerstädes långt drivna rationalisering jordbrukarna tvingats att genomföra och vilken vid de större och medelstora jordbruken synes i första hand gå ut över den anställda arbetskraften, som inskränkes i största möjliga mån och ersättes med maskiner eller också göres överflödigt genom extensifiering av jordbruksdriften.

Att lönerna för lantarbetarna under sådana förhållanden icke kunna visa någon tendens till förbättring är icke ägnat att förvåna. Snarare torde det kunna befaras, att löneförmånerna ytterligare komma att så småningom försämrats i samband med det förvärrade krisläget för jordbruket. Under allt detta ha lantarbetarna den längsta arbetstiden i jämförelse med annan lejd arbetskraft och mången gång även tyngre och mera ansträngande arbete än de flesta andra yrkesarbetare. Det är fullt förklarligt, om detta skapar missnöje och missmod inom lantarbetarkåren. Det är även förklarligt, om lantarbetarna icke alltid själva visa det intresse för allmänna angelägenheter, som från deras egen synpunkt och även jordbrukets vore önskvärt. De känna sig tillbakasatta och styvmoderligt behandlade, bliva även stundom överlägset bemötta av andra befolkningsskikt, som äro bättre ställda i ekonomiskt och socialt avseende, även om de icke kunna sägas utföra någon mera betydelsefull uppgift än lantarbetarna. Det torde icke vara för mycket begärt, att statsmakterna mera än hittills intressera sig för dessa förhållanden och framförallt vidtaga åtgärder i syfte att höja lantarbetarklassen i ekonomiskt, kulturellt och socialt avseende.

Löneförhållandena inom jordbruket ha helt naturligt alltid skilt sig från löneförhållandena inom industrien, bland annat på grund av olika

levnadskostnader o. dyl. Före kriget ökades emellertid icke denna skillnad, utan lantarbetarna höllo sin löneställning gent emot industriarbetarna.

Under krigsåren, då jordbruket en tid arbetade under gynnsamma villkor, stego lantarbetarlönerna t. o. m. snabbare än industrilönerna. Efter kriget har emellertid den långvariga jordbrukskrisen åstadkommit, att lantarbetarlönerna sackat efter allt mer och mer.

Efterföljande tabell åskådliggör några av dessa förändringar.

	1913	1920	1925	1930
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Jordbruksarbetare (årslön)	720	2,352	1,318	1,260
Dito (fasta daglönare i egen kost)				
daglön	2.23	7.42	3.80	3.69
Arbetare inom industri, handel				
m. m. (årslön)	1,091	3,237	2,365	2,593
Dito (daglön).....	3.82	11.91	8.31	9.14

Vid kommunala verk och byggnadsarbeten m. m. var år 1930 genomsnittliga årslönen 3,769 kronor och daglönen 13 kronor 82 öre.

Medan årsinkomsten för en manlig jordbruksarbetare år 1913 utgjorde i genomsnitt 720 kronor och dagsförtjänsten för fasta daglönare 2 kronor 23 öre, år 1920 — då toppunkten nåddes — respektive 2,352 kronor och 7 kronor 42 öre i årsförtjänst och daglön samt 1930 1,260 kronor och 3 kronor 69 öre, var timförtjänsten för manliga arbetare inom industri, byggnadsverksamhet m. m. år 1913 45 öre, 1920 1 krona 65 öre och år 1930 1 krona 28 öre. Dagsförtjänsten hade från 1913 till 1930 stigit från 4 kronor 32 öre till 10 kronor 29 öre, vilket betyder en procentuell ökning av 184 procent för timförtjänsten och 138 procent för dagsförtjänsten, under det att lantarbetarnas årsinkomst ökats med endast 75 procent, vilket med hänsyn till ökningen av vissa levnadskostnader, t. ex. utgifterna för kläder, skodon o. s. v., knappast innebär någon egentlig förbättring.»

De utskott, som behandlade här omnämnda motioner vid 1932 års riksdag, första kammarens andra och andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, avstyrkte motionerna. Som skäl härför anfördes bland annat de redan pågående utredningarna rörande lantarbetarnas bostadsförhållanden, rörande lantarbetarnas övergång till självständiga jordbrukare samt den s. k. jordbruksutredningens uppdrag att även beakta frågan om lantarbetarnas levnadsvillkor. Vad dessa utredningar beträffar, är bostadsutredningens uppdrag begränsat endast till detta spörsmål, och sociala jordutredningen synes hittills endast behandlat frågan om anskaffande av jord och bostäder åt sådana lant- och skogsarbetare, som ej innehava vanlig fast anställning vid jordbruk. Av jordbruksutredningen, som nu av Kungl. Maj:t blivit upplöst, har ej heller något särskilt förslag rörande lantarbetarna framlagts. De skäl, som tidigare anförts för ett avstyr-

kande av en sådan utredning, som här avses, föreligga sålunda ej eller äro ej längre bärande.

Av vad här förut anförts ur motionerna vid 1932 års riksdag framgår klart vilken väldig klyfta, som är rådande i lönehänseende mellan jordbruksarbetare å ena sidan och arbetare inom industri, handel och samfärdsel å andra sidan. Att en sådan klyfta kunnat uppstå beror givetvis på flera samverkande omständigheter. Sålunda ha arbetarna inom sådana näringsgrenar, som ej äro beroende av världsmarknaden, genom sina organisationer kunnat driva upp lönerna till en hög nivå, vilket sedan genom höjda pris på varorna tagits ut av allmänheten. Men även statsmakternas åtgärder eller underlåtenhet att vidtaga åtgärder ha medverkat till denna löneklyftas uppkomst och vidgande. Visserligen må erkännas, att statsmakterna under senare år vidtagit vissa åtgärder avsedda att förbättra jordbrukets ekonomi och därmed möjligheten för jordbruksarbetarna att få en bättre ekonomisk ställning, men de vidtagna åtgärder ha icke hindrat att jordbrukets läge ändock för varje år försämrats; detta beroende i första hand på de oerhört låga priserna på jordbrukets produkter.

De rådande svåra förhållandena för jordbruket få dock på intet sätt utnyttjas som skäl för statsmakterna att år från år undanskjuta frågan om, vilka åtgärder som från det allmännas sida kunna och böra vidtagas för att bereda den stora lantarbetarekåren levnadsförhållanden, som äro mera likställda med vad andra arbetaregrupper i samhället åtnjuta. Det borde i stället utgöra ett särskilt skäl för statsmakterna att låta dessa arbetare bli föremål för sin synnerliga omvårdnad.

Då det gäller att försöka anvisa några riktlinjer för en sådan utredning, som här avses, bör man först försöka göra klart för sig vad som för en lantarbetare är särskilt eftersträfvansvärt och sedan hur detta skall kunna uppnås. Det är då självklart att en lantarbetare såväl som varje annan eftersträvar, att få sitt arbete så väl betalt som möjligt och sina arbetsförhållanden reglerade på bästa möjliga sätt. Detta kan ske endera genom åtgärder, som möjliggöra att hans lön och övriga villkor kunna höjas till jämförbarhet med andra arbetaregrupper, eller också att han vid sidan av en jämförelsevis låg lön beredes andra förmåner som uppväga andra arbetares högre lön. Som dylika förmåner kunna tänkas rymligare och bättre bostäder, ökade möjligheter att hålla mindre husdjur, såsom höns och svin e. dyl. Vidare borde lantarbetaren, som på sin låga lön knappast kan göra några större besparingar, genom särskilda åtgärder från statens sida beredas en mera tryggad ålderdom än vad nu är fallet.

Vad som dock för varje ung lantarbetare utgör det hägrande mål han hoppas att en gång kunna nå är ett eget litet jordbruk. Mången har också genom otrolig försakelse och möda nått det målet, men för de flesta blir det aldrig annat än en hägring. Lönen har varit liten och barnskaran

ofta stor. Här vore en direkt insats från statens sida väl motiverad och av den största betydelse. Jordbruksarbetaren får arbeta för en lägre lön än andra arbetare därför att statsmakterna ej vilja tillåta, att jordbrukets produkter få stiga till priser, som med hänsyn till produktionsförhållandena ligga i nivå med priset på andra näringars produkter, vilket omöjliggör för jordbrukarna att betala högre löner. Det vore då endast en gärd av rättvisa om staten på något sätt kompenserade jordbruksarbetarna här för. Detta skulle t. ex. kunna ske på följande sätt. En arbetare, som under viss tid, exempelvis 15 år, arbetat i jordbruket, skulle då han fyller 35 eller 40 år kunna erhålla ett bidrag av statsmedel i en eller annan form, som möjliggör för honom att köpa eller arrendera ett mindre jordbruk.

Åtskilliga andra synpunkter kunde också vara värda beaktande. Stora summor offras t. ex. årligen av allmänna medel till underlättande av särskild utbildning och förströelse för städernas innevånare, förmåner som landsbygdens arbetande folk ej får del av. Som ersättning härför kunde t. ex. anordnas särskilda yrkeskurser för jordbruksarbetare i smide, snickeri och maskinskötsel m. m. För den kvinnliga ungdomen i lantarbetare- och småbrukarehemmen borde också särskilda kurser anordnas, där undervisning meddelades just i skötseln av ett sådant litet hem och särskilt i att tillvarata de naturprodukter, som ingå i lönen eller eljest kunna hållas. En ökad upplysning och kunskap härvidlag skulle säkerligen få den största betydelse för dessa hems ekonomi och trevnad.

Vad här framhållits är endast några konturer för att antyda hur en utredning, som avser att finna vägar och medel till en förbättring av lantarbetarnas levnadsförhållanden, enligt vår mening borde läggas.

Då denna fråga nu återigen bringas under riksdagens prövning, är det därför att vi anse de förhållanden, under vilka lantarbetarna och med dem jämställda leva, vara av den allra största betydelse för hela vårt land. I dessa hem fostras stora barnskaror, som senare skola träda in på olika poster i samhället. Det kan för ingen vara likgiltigt, hur de hemmen ekonomiskt och socialt äro beskaffade. Kunde förutsättningar skapas för att det unga släkte, som där växer upp, kunde bibringas en litet ljusare syn på livet, än vad nu ofta är fallet, vore mycket vunnet.

Med stöd av vad här anförts tillåta vi oss vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an-
hålla om skyndsamt, allsidig utredning rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning samt om
möjligheterna till dess förbättrande och för riksdagen
framlägga de förslag, vartill utredningen kan för-
anleda.

Stockholm den 31 januari 1933.

Erik von Heland.

Anton Pettersson.

Ernst Svenson.

Alexander Nilsson.